

OBICEIURI DE ÎNMORMÂNTARE ÎN CUHEA LUI BOGDAN I

IOANA DĂNCUȘ

În viața tradițională a Maramureșului, implicit și a localității Cuhea, obiceiurile din ciclul familiei (nașterea cu botejunea, căsătoria cu nunta) aveau și un caracter festiv la fel ca și obiceiurile de peste an. Spre deosebire de acestea, înmormântarea implica sobrietate și o participare mult mai largă. Cel dispărut, pleacă nu numai din „neam”, ci și din comunitate.

Dacă obiceiurile de peste an sunt legate de calendarul creștin, de muncile agricole sau de viață pastorală, cele din ciclul familiei vizează principalele momente ale vieții.

Arnold Van Gennep numește trecerea de la o stare la alta, de la existența prezentă la o existență nouă „rituri de trecere” și stabilește ca orice trecere de la o stare la alta implică trei etape principale:

- a) despărțirea de vechea stare;
- b) pregătirea pentru noua stare și trecerea propriu-zisă;
- c) reintegrarea socială într-o stare nouă.

Acestea implică despărțirea de categoria celor vii, pregătirea trecerii în lumea de dincolo și integrarea în lumea morților.

Din această perspectivă vom analiza în continuare obiceiurile în legătură cu moartea în localitatea Cuhea-Maramureș, obiceiuri tipice, de altfel, pentru localitățile maramureșene.

Spre deosebire de naștere și nuntă, moartea, indiferent de vârstă, vine întotdeauna pe neașteptate și nimic nu se poate negocia. Moartea este cea care încheie ciclul vieții unui om.

„În folclorul nostru obiceiurile în legătură cu moartea – spune profesorul Mihai Pop – au păstrat, mai mult decât celelalte obiceiuri în legătură cu momente importante din viața omului, credințe și practici străvechi anterioare creștinismului”.

În satul Cuhea mai apar, desigur, izolat o serie de semne prevestitoare de moarte: căderea stelelor, căderea icoanelor de pe perete, scârțâitul mobilei, anumite vise (căderea unui dinte, dărâmarea unei case, unui perete etc.). În timpul agoniei, bolnavul vede la fereastră sau într-un colț al camerei moartea în chip de femeie îmbrăcată în alb – „o zânit o femeie în haine albe și s-o uitat la mine” spunea informatoarea despre tatăl său decedat.

Există credința că moartea va fi mai ușoară dacă muribundul își cere iertare de la cei din familie: „iertăți-mă că eu mă duc” și dă mâna cu cel sănătos. La întrebarea unde se duce, răspunde: „Știu io!?”. Aceasta este și o împăcare cu sine. Atitudinea familiei pentru împlinirea ultimelor dorințe ale mortului este o lege nescrisă care trebuie împlinită. Dacă cel care „trage să moară” este conștient, este chemat preotul pentru spovedanie, dacă nu tot preotul este cel care face rugăciunile necesare pentru sufletul muribundului.

Chiar de la începutul ceremonialului înmormântarea se desfășura pe două planuri: planul social și cel ritual. Și aici, ca peste tot la români, testamentul este un act social-juridic, de cele mai multe ori scris, dar și verbal „se lasă cu limbă de moarte”.

Niciodată omul bolnav nu este lăsat singur „când trage de moarte”, ci tot timpul cineva din familie stă cu el.

Decesul unui membru al comunității este important și de aceea el este anunțat prin tragerea clopotelor la biserica dimineața, la prânz și seara.

Bărbații din familia mortului, în semn de doliu, umblă cu capul descoperit și nebărbierii, iar femeile poartă năframă neagră și-și despletesc părul. Doliul este strâns legat de gradul de rudenie. Pentru cei apropiați doliul va dura un an, iar pentru rude mai îndepărtate șase luni, perioade în care îmbrăcămintea este complet neagră. Mai nou, preluând obiceiurile catolice de la oraș, la poartă arborează un steag negru.

Trecerea în noua stare a celui decedat se face printr-o serie de rituri statornicite de veacuri și care trebuie să se împlinească cu sfințenie.

Spălarea și pregătirea pentru trecerea în noua stare sau „scăldușa” se face de către bărbat (dacă mortul este bărbat) și de către o femeie (în cazul femeilor). Mortul este bărbierit, tuns, iar părul, trusa de bărbierit, foarfecel, prosopul, apa în care a fost spălat, toate se aruncă și /sau se îngroapă undeva „într-un loc ferit pentru a nu fi călcat” (în grădinuță, la rădăcina unui pom...).

Camera în care se așează mortul se pregătește în mod special: se iau oglinzile și podoabele de pe pereți pentru ca interiorul să fie cât mai sobru și adecvat momentului. Mortul, așezat în sicriu, se ține pe laviță sau pe masă, cu picioarele spre ușă, ca lumea să poată veni să-l vadă. Cei care vin să-și ia rămas bun de la decedat, după ce intră în casă, fac o rugăciune în genunchi, lângă sicriu (se roagă pentru sufletul mortului), își exprimă regretul pentru cele întâmplate și adresează membrilor familiei formula „Dumnezeu să-l ierte și să-l hodiească”. Îmbrăcămintea cu care urmează să fie înmormântat se pregătește de către familie încă de când acesta era în viață. Printre altele, prin tradiție, se impune ca cel decedat să aibă ciorapi în picioare, „ca în cealaltă lume să nu fie desculț”. Bărbatului mort, chiar în timp de vară, i se pune pe cap „cușmă” (căciulă). În sicriu, în mâna mortului se pune o botă, un colac, bani – ca merinde pe viitorul drum. La capul mortului va arde tot timpul o lumânare „lumina sufletului” și tot din ceară se mai face una de dimensiunea mortului,

numită „lumina trupului”, care se aprinde numai când se trag clopotele și în timp ce se desfășoară prohodul. Lumânările au scopul de a lumina sufletul mortului spre lumea cealaltă și totodată de a arde păcatele celui plecat pe drumul fără întoarcere.

În Maramureș și în Cuhea nu există „bocitoare” care să fie angajate în vederea ritualului. Cântatul după mort este făcut de către femeile din casă, rude apropiate ale decedatului care încep să „cânte” (bocească) mortul, dimineață când bat clopotele, la prânz și seara, timp de trei zile cât mortul se afla în casă, în drumul spre cimitir și se continuă și după înmormântare. Deci mortul „este cântat”, iar femeile se „cântă”, nu bocesc.

În afara „socăciței”, care are rolul de pregătire a mesei rituale și alți membri ai colectivității au un rol bine stabilit în ceremonialul de înmormântare, astfel: cei care practicau jocurile de priveghi, groparii, persoanele care țin lumânări, care duc praporii, care duc icoanele, care duc crucea, precum și oamenii care duc mortul.

O parte interesantă a ceremonialului este priveghiul. Acesta începe de obicei când se aprind lămpile. La casa mortului, timp de două nopți, feciori și bărbați (fără a fi invitați) vin pentru a nu lăsa mortul singur. Cei veniți să privegheze joacă diverse jocuri distractive, joacă cărți „în crăițe”, fac glume, amintesc de trecutul mortului. La priveghi „se petrece”, deci într-un anumit fel și rostul „petrecerii” este nu numai să alunge somnul celor veniți și să privegheze, ci și să marcheze în cadrul ceremonialului de trecere momentul despărțirii de cel mort. La data cercetării noastre – vara anului 1979 – jocurile de priveghi, încă vii în viața folclorică a satului, erau simple, reducându-se la jocul de cărți („în crăițe”) și jocul numit „de-a palma-n cur”.

Cei care participă la priveghi vin neinvitați, doar din respect pentru cel decedat, dar și pentru familia acestuia. Odinioară aceste jocuri de priveghi au avut o funcție sacrală, astăzi pentru unii sunt simple mijloace pentru trecerea mai ușoară a timpului în nopțile de priveghere a mortului, dar și pentru a înviora puțin atmosfera plină de tristețe și durere pentru cei din familie.

O cercetare asupra ceremonialului de înmormântare făcută de Florea Bobu Florescu în vara anului 1935 în cadrul acțiunilor întreprinse de Institutul Social Român condus de Profesorul Dimitrie Gusti, consemna în satul Cuhea o serie de jocuri de priveghi, astăzi în repertoriul pasiv al localnicilor, astfel:

„Cocostârcul” – este un joc cu care se intra în seria jocurilor propriu-zise la priveghi. Se confecționează o mascoidă dintr-o salcie (circa 80 cm), se despică la vârf și se fixează un alt băț. O ștergură se aplica peste legătură, imitându-se un cap de pasăre. Mascoida este jucată de unul dintre bărbați. La joc mai participa „negustorul” și „cumpărătorul”. Se realizează un dialog pe tema vânzării păsării, dialog hazliu și plin de umor. Alt joc de priveghi consemnat de Florea Florescu este „Vâjul și Baba”, „Calul”, „Moara”, „Bâzul”. În general jocurile de priveghi consemnate de Florea Florescu nu au nimic

comun cu mortul și cu atmosfera din casă, ci multe din ele prin „imitarea actului sexual vizează perpetuarea tocmai în momentul dispariției unui membru al colectivității”. Deci viața merge înainte, ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic.

Petrecania – acel rit de trecere, de început al călătoriei mortului spre o lume necunoscută are loc, de regulă, a treia zi de la deces.

La înmormântare participă într-un fel sau altul întreaga comunitate, vârsta celui mort având un rol important. Comunitatea participă mai puțin la înmormântarea unui copil decât la a unui matur. De multe ori participarea este determinată și de natura morții. Când moare cineva de moarte năprasnică, la înmormântare participă întreaga colectivitate, mai ales când este vorba de moartea unei fete sau a unui fecior.

În ziua și la ora stabilită pentru înmormântare, sosește preotul cu diecii, oficiază prohodul în casă, se face și „feștania casei”, după care mortul este scos afară, în curte. Un obicei care este viu și astăzi este de a închide ușa imediat când se iese cu sicriul „să nu se întoarcă mortul, să nu moară încă unul din familie”. Pe sicriul, care acum se află pe o masă în curte, se pune icoana Sf. Marii, lumina trupului și un blid cu apă sfințită și busuioc. Neamurile, oameni mai în vârstă și oameni de seamă din sat primesc lumânări aprinse în mână din partea familiei celui decedat.

După terminarea prohodului, mortul prin intermediul preotului își ia rămas bun de la cei rămași în viață: membrii familiei, rudeni, vecini, prieteni, întreaga asistență venită să-l conducă pe ultimul drum, rugându-i să-l ierte dacă le-a greșit cu ceva. Acesta este un moment de durere și jale pentru familie, pentru întreaga colectivitate. Se numește „luatul iertăciunilor”. Aceleași sentimente le trezește și diacul, care în continuare va cânta „versul” în care prezintă versificat viața celui plecat din neam și societate. Sicriul este dus în general de rudeni mai apropiați. În drumul lui spre cimitir, convoiul mortuar face mai multe opriri, „stații”, prima imediat după ieșirea din curte și celelalte de obicei la răscruci de drumuri. Se face o stație și la biserica unde intră numai preotul, iar mortul este lăsat afară.

„Petrecania” este un rit de trecere, un început al călătoriei mortului spre o lume necunoscută.

Ajunși la groapă, preotul „pecetluiește” groapa, sicriul este lăsat înăuntru, iar când groparii încep să arunce pământ întreaga asistență pe rând aruncă câte un pumn de pământ și chiar câte un ban spunând: „Să-i fie țărâna ușoară”.

În groapă se aruncă și apa sfințită și lumânarea trupului. Cu acestea se încheie acest ritual.

La mormânt se împart copiilor colăcei, iar mai nou dulciuri de către femeile din familie zicând: „să fie de sufletul mortului”.

Masa care are loc imediat după înmormântare la casa defunctului și care constă din: pită de mălai, supă de fasole, tăiței în zeama și lapte, țuică este semnul unei încheieri a secvenței de ceremonial. Masa începe într-o atmosferă

tristă, solemnă și se termină cu oarecare optimism. Astăzi se fac pregătiri ca pentru nunta, iar înmormântarea este un mijloc de afirmare în fața comunității, a familiei celui dispărut: „Cutare a făcut o masă de pomenire ca o nuntă”. Riturile și obiceiurile cu implicații magice și-au pierdut sensul inițial, chiar dacă unele se mai practică și astăzi.

Un loc important în obiceiurile de înmormântare îl ocupă „pomenile” (colacii de rituali). Diecii primesc trei colaci și doua prescuri; cârstnicul: trei colaci și o prescură, doua lumânări mari și doi colaci mici. Clopotarii primesc câte o lumânare și un colac mare. Preotul primește trei prescuri, trei colaci mari, doua lumânări mari și șase colaci mici. Ceilalți participanți primesc fiecare câte un colac mare și o lumânare. La o săptămână după înmormântare se dau pomană hainele celui mort și chiar anumite lucruri din casă.

A treia zi după înmormântare se face o altă masă la care participă un număr mai restrâns de persoane, de obicei neamuri și vecini. La șase săptămâni și apoi la un an iar se fac „pomene” după mort, tot ceremonialul desfășurându-se de data aceasta la mormânt, cu participarea preotului care face dezlegări după mort și se încheie cu o scurtă masă pe mormânt, ce constă din țuică și pâine, azi gogoși, cozonac. Pomenile care se dau pentru sufletul mortului se fac de către anumite femei, de obicei de către văduve.

Legătura cu morții nu se întrerupe, ci ea se concretizează în acte comemorative ce au loc în anumite zile ale anului ca „Ziua Morților”, când aceste mese de pomenire continuă și întăresc relațiile între vii și morți. Familiile celor decedați, chiar dacă sunt plecați din sat, vin la cimitir (la „Luminație”) pentru a pune flori și lumânări pe morminte, din respect pentru morți, dar și dintr-o datorie morală, de cinstire a celor plecați în lumea de dincolo. Aceasta se face în fiecare an toamnă la Sănmedru – 26 octombrie.

O mențiune specială trebuie să facem privitor la obiceiul de înmormântare al feciorilor și fetelor.

Moartea unor tineri înainte de vreme constituie un eveniment care afectează în mod deosebit întreaga comunitate sătească. Tinerilor morți și necăsătoriți li se face înmormântarea-nuntă, care presupune toate secvențele ceremonialului de înmormântare, dar în același timp preia și modelul nunții, respectiv mire – mireasă, druscă, stegar sunt prezenți în cadrul ritualului. La tinerii necăsătoriți, în drum spre cimitir, sicriul se duce pe umăr nu pe „bote”, iar la bifurcația drumului, „între uliți”, tinerii care poartă sicriul se învârt cu acesta de trei ori după soare. Convoiul mortuar este însoțit de ceterași, iar un grup de fete „se cântă după mort”. Praporii sunt de culoare albă, ca și atunci când se merge în procesiune la mănăstire. Mireasa și drusca țin o năframă albă pe sub sicriu. De la cimitir se întorceau la casa celui decedat, la masă, dar nu făceau joc ca la nuntă. Se crede și astăzi că mirele/mireasa, adică partenerii celui decedat nu vor avea noroc în căsătorie.

Menționăm aici ca cercetătoarea americană Prof. Dr. Gail Kligman a publicat o carte monografică în care surprinde și analizează aceste obiceiuri. Cartea este intitulată „Nunta mortului” – respectiv „The wedding of the dead” și a apărut la University of California Press – Berkeley. Los Angeles – London, 1988.

Dacă o persoană moare departe de casă, în război sau în altă împrejurare și loc, nefiind posibilă aducerea trupului decedatului în sat, se face ceremonia de înmormântare normal, ca oricărui mort, iar în sicriu i se pun hainele („halubele”). Prohodul, înmormântarea, pomenele se fac la fel. Ar fi foarte grav dacă nu s-ar respecta aceste rânduieli, pentru că decedatul nu și-ar găsi odihna.

Sinucigașii nu se înmormântează cu preot, ci doar cu diac, într-un colt din cimitir, fără să se tragă clopotele.

Poezia ceremonialului de înmormântare

Din cadrul obiceiurilor vieții de familie, obiceiurile de înmormântare sau legate de ritualul morților par a fi cele mai vechi. În obiceiurile de înmormântare din comuna Cuhea elementele folcloristice mai importante sunt „cântecele după mort” sau bocetele și „versurile”. După afirmațiile profesorului Mihai Pop, Constantin Brăiloiu a fost primul folclorist român care a atras atenția asupra distincției ce trebuie făcută între cântecele ceremoniale de înmormântare și bocetele propriu-zise.

„Cântatul” (bocetul) este o creație spontană, expresie a durerii profunde față de cel dispărut. În Cuhea, ca de altfel și în celelalte sate din Maramureș și din Transilvania, în general, „bocetul” se numește „cântec”, iar femeile „nu se bocesc”, ci „se cântă”. Deci îl vom numi în continuare „cântat” după mort.

„Cântatul” după mort se realizează printr-un dialog fictiv alcătuit, de regulă, din întrebări care nu primesc niciodată răspuns sau din evocări dedicate defunctului. Numai femeile „se cântă” și în general nu se cântă decât de la răsăritul și până la apusul soarelui și de fiecare dată când se trag clopotele. În drum spre cimitir femeile „se cântă” tot timpul cu excepția așa-ziselor „stații”, când preotul face rugăciuni și dezlegări după mort. „Se cântă” și după înmormântare și ori de câte ori femeia care pierduse pe unul din familie și participă la alte înmormântări, nu uita să treacă și pe la mormântul celui drag (copil, soț, tată, frate) pentru a-l cânta.

„Se cântă” mai multe femei deodată, chiar dacă fiecare își cântă durerea ei o face concomitent cu a celorlalte.

Cântecele după mort sunt în măsură să sugereze adâncimea sentimentului din care au izvorât. Ele „institue un act fictiv de comunicare între un transmițător concret (cel care se «bocește» sau în numele căruia se «bocește») și un destinatar la fel de concret”.

Aceste cântece după mort au în vedere vârsta celor cărora li se adresează (copil, soț, frate, părinte etc.). Ele evocă viața celui decedat, împrejurarea în

care a murit, durerea pe care o lasă pentru totdeauna în sufletul familiei. „Cântecul” (bocetul) nu este legat de momente precise ale ceremonialului de înmormântare. În bocet este cântată viața satului de care cel mort se desparte, accentul căzând pe tensiunea psihică și suferința morală pe care o exprimă. Sentimentul despărțirii definitive de lumea aceasta de pe pământ, deci de viață, este prezent aproape în toate cântecele. Ele încep cu o formulă de adresare care se repetă periodic:

„Ua, nu te duce-n sintirim
De-acolo oameni nu zân,
Ca și cei care-au plecat
Înapoi n-au înturnat”.

Încearcă prin toate mijloacele să prelungească clipele despărțirii, amintindu-i celui mort nu numai de durerea lăsată în urma, ci și de gospodăria pe care a părăsit-o pentru totdeauna:

„Ua, înt'id'e Vasî poarta,
Să nu iasă mămuca
Mândra casa ai avut
Acea nu ți-o plăcut
Alta nouă ți-ai făcut.”

Uneori parcă te-ai afla în fața unei doine de înstrăinare:

„Cui bdiata mă lași pă mine
Nu rămâi nici de un bine”.

Însăși lumea de dincolo nu e atât de înspăimântătoare, acolo mortul nu va fi singur, el va întâlni rude cărora e rugat să le transmită mesaje din partea celor dragi. Foarte dureroasă e așteptarea unui semn de la cel plecat din lumea celor vii și care întârzie să apară:

„La poșta m-am apucat
Pă poștaş l-am întrebat
Șî poștaşul prinde-a-mi spune
Că nu-i poșta-n ceie lume
Nici poștă, nici scrisoare
La inimă rău mă doare”.

În cazul când moartea nu a fost naturală, sentimentul de „pustiire”, de gol lăsat în suflet prin pierderea unei ființe dragi este atât de puternic, încât capătă valoarea unui adevărat blestem:

„Ua de mine tu Mari
Cine-o făcut aiasta
Sie-i moartea ca a ta
De lume să nu-i ticnea
Atuncea să se mângâie
Când ne-om mângâie și noi
De-i zâni Mari-napoi”.

În speranța de a reveni în lumea părăsită, mortul este rugat și sfătuit:
 „Nu te uita după apa
 Ci te uită după soare
 Că soarele-i ducător
 Și-napoi înturnător”.

Accentul liric atinge punctul culminant în momentul despărțirii definitive a defunctului. Acesta își ia rămas bun de la cei care-l însoțesc pe ultimul drum prin glasul preotului după predica obișnuită.

Alături de cântatul după mort (bocete), la înmormântare „se cântă” și așa numitele „versuri”. Spre deosebire de bocet, care nu este legat de momente precise ale ceremonialului de înmormântare, versul își are momentul sau bine definit, adică imediat după ce preotul termina prohodul. „Versurile” la morți, creații ale diecilor sau cantorilor, au la bază concepția religioasă alimentată de textele biblice. Aceștia le adaptează la viața celui decedat.

Mângâierea pe care o propagă versul mai ales în concluzia lui (fericirea vieții de apoi) este contracarată de efortul pe care-l face autorul de a-și impresiona cât mai mult auditoriul, de a-i stoarce cât mai multe lacrimi.

Versurile au în general tematica creștină, moralizatoare și melodii bisericești. Ajung niște poeme foarte lungi în care se povestește viața celui dispărut, spaima și tristețea în fața morții, regretul lui după ceea ce lasă în urma și se încheie cu „iertăciunile” pe care și le ia de la familie, neamuri, vecini, prieteni și tot satul. Versul este scris la persoana întâi. Unele versuri conțin crâmpie de adevărată poezie: „Nori de aur îmi fac scară / și mă duc din lume-afară”. Subliniem personalitatea artistică de care trebuia să dea dovadă diecii și cantorii care realizează aceste versuri. În cazul nostru Gheorghe Stanca – Jitaru la cei 76 de ani, la data cercetării, 1979, încă mai este sensibil la diversele evenimente deosebite din viața satului și le surprinde ca atare în vers și aproape de fiecare dată cu multa artă:

„Tu care ești viața vieții
 Iertătorul tinereții
 Nori de aur îmi fac scară
 Și mă duc din lume-afară”.

Am revenit asupra acestor versuri deoarece, scrise fiind pentru o fată de 16 ani, probabil impresia puternică produsă și asupra diacului a înlăturat stereotipia și banalitatea.

Diacul Gheorghe Stanca – Jitaru din comuna Cuhea provenind dintr-o veche și nobila familie locală prin versurile pe care le-a creat de-a lungul deceniilor a făcut o cronică vie a satului, surprinzând întotdeauna evenimentul tragic al morții cutărui cetățean în contextul general al familiei, neamului, al profesiei și locului de muncă, și desigur al satului în general.

Personalitatea diacului se întregeste și prin faptul că este unul din puținii posesori de vechi documente originale privind istoria satului Cuhea, a familiei

sale (păstrează diploma de noblețe), este un bun povestitor și cunoscător al istoriei satului și Maramureșului. Că este un om de mare talent ne-o dovedesc nu numai versurile de la morți, ci și harul de narator cu care prezintă istoria bisericii, a satului.

Credințe legate de moarte

Se mai păstrează în mentalul popular o serie de credințe și obiceiuri legate de moarte.

- Au existat situații când o fată de măritat a provocat moartea rivalei.

În urmă cu vreo treizeci de ani o fată din sat a luat o fotografie a altei fete, care urma să se căsătorească (deja se învoise la popa) cu drăguțul ei și a pus-o în copârșeul unei moarte. A stropit-o cu apă în care a spălat mortul. Fata s-a făcut neagră ca pământul, fiind de nerecunoscut și a murit după câțiva ani. Ea n-a putut să se mărite, l-a refuzat pe băiat, deși au făcut credință (logodnă) pentru că s-a dus cu moarta, au îngropat-o odată cu aceasta, punându-i fotografia în sicriu, respectiva „tace ca mortu”.

- Dacă moare un bărbat sau o femeie, cineva din casă, pentru a-i împiedica partenerul/partenera să se recăsătorească, pune un semn de la acesta în buzunarul mortului sau moartei care este în sicriu. Cel rămas în viață, pentru a se dezlega va trebui să sară peste groapă de trei ori înainte de a se acoperi sicriul.

- Dacă moare un copil mic, mama trebuie să-l cumpere de la moașă și nănașă „ca să sie copilul ei”. Se dă la nănașă un colac și o cană plină cu nuci, alune și se zice: „Dacă-i binevoi să-mi dai cocoana (coconul) că-i a (al) mea (meu)”. Acest lucru se întâmplă la câteva zile de la înmormântare sau chiar în ziua înmormântării. Nănașa, considerată părinte sufletesc, răspunde: „Din tăta inima ți-o dau” și o sărută pe frunte pe mama copilului.

- Când ai un mort în casă, ca să nu pățești ceva, să te cântărești cu sare.

- O groapă trebuie să se sape în 2 zile. Nu-i bine să se termine decât în ziua înmormântării.

Cântece „bocete” după mort și versuri

Ua, nu te duce-n sintirim

Ua, nu te duce-n sintirim
De-acolo oameni nu zin,
Ca și cei care s-o dus
Carte la poștă n-o pus.
Ca și cei care-o plecat
Înapoi n-o înturnat.
Întide Vasî poarta,
Să nu iasă mămuca
Mândră casă ai avut
Alta nouă ți-ai făcut.

*

Roagă-te la clopotar
Să tragă clopotu' tare
Să s-audă-n depărtare
La Vasăle-a dumnitale.
Să puie clopotu' jos
Să te jelescă frumos,
Să puie clopu' pă masă
Și frumos să te jelescă.

Informator, Măricuța Stanca,
88 ani – Cuhea, 1979.

Ua, mai mândruc unde te duci

Ua măi mândruc unde te duci
 Nici îs păsări, nici îs cuci
 Nici ară, nici cară,
 Nici suflă vânt de vară.
 Nici ară cu plugú,
 Nici cară cu carú,
 Fără putreză omú.
 Nici ninge, nici plouă
 Nici ptică ptic de rouă,
 Nici ninge, nici îngheață
 Nici să face dimineată.

Fă mândruluc cum îi fa
 Aiesta drum nu-l călca
 C-aiesta-i un drumuț mare
 Înapoi cărare n-are.
 Că cărare de-ar avé
 Mulți coconi s-ar mângâie,
 Și ne-am mângâie și noi
 De-ai zini iara-napoi.
 Bată-te bdetuca cuc
 C-ai ciuntat frunza din nuc
 N-ai lăsat frunza să crească
 Și pă Ion să mai trăiască.

VIERSUL

*fetiței lui Vasile a Rosanului, Palaga, de 16 ani, îngropată la 11 decembrie 1961,
 Copiat ad literam de pe manuscrisul diacului Gheorghe Stanca Jitaru, 75 ani – Cuhea, 1979.*

I
 O, cinstită adunare
 Vom cânta un viers de jale
 Viers de jale la o fată
 Toți mă plâng: mamă și tată.

II
 Și mă plâng cu mult amar
 Și jale fără hotar
 Că de când m-am bolnăvit
 O, ce greu am suferit.

III
 De o boală mare și grea
 N-am putut scăpa de ea
 Părinții s-au ostenit
 Și cu mine-o cheltuit.

IV
 Pe la doftori și-n spital
 Și-au fost toate în zadar
 O boală mai rea ca focul
 Asta mi-a mâncat norocul.

V
 Când eram în floarea vieții
 La-nceputul tinereții
 Și la Sighet la liceu
 Acolo învățam eu.

VI
 Și ce bine învățam
 Cu elevii bine trăiam
 Și au fost o mare școală
 Peste mine au dat boală.

VII
 Și de boala n-am scăpat
 Până sufletul l-am dat
 Iată aproape de Crăciun
 Și eu plec pe-al morții drum.

VIII
 Și las părinți întristați
 Surori și frați supărați
 Toți mă plâng, se amărăsc
 Și nimic nu folosesc.

IX
 Când Crăciunul va veni
 Lumea se va veseli
 Se vor veseli frumos
 De nașterea lui Hristos.

X
 Părinții mei vor ofta
 Din suflet vor suspina
 Și vor suspina cu toții
 C-am rămas în țara morții.

XI
 Dar nu plângeți după mine
 Eu mă duc unde-i mai bine
 Colo sus e dulce traiul
 Rămas bun, m-așteaptă raiul.

XII
 Mirele va fi Isus
 Acolo în ceruri sus
 O, Isuse, dulce mire
 Tu ești sfânta fericire.

XIII
 Crucea Ta, semn de credință
 Și de sfântă biruință,
 Și mă rog a doua oară
 Ca să primești o fecioară.

XIV
 Tu care ești viața vieții
 Iertătorul tinereții
 Nori de aur îmi fac scară
 Și eu plec din lume-afară.

XV
 Raiul sfânt mi se deschide
 Isus Domnul îmi surâde
 În lumina fericirii
 În viața nemuririi.

XVI
 Acum toate s-au gătat
 Și sunt gata de plecat
 Înainte de plecare
 La părinți îmi cer iertare.

XVII
 Veniți voi, tată și mamă
 Eu mă duc, Domnul mă cheamă
 Și vă zic cu un cuvânt
 Că eu plec către mormânt.

XVIII
 Din suflet va mulțumesc
 Când de voi mă despărțesc
 Mă iertați de v-am greșit
 Cât în lume am trăit.

XIX
 Tindeți mâna s-o sărut
 Că de astăzi m-ați pierdut

Și rugați pe Dumnezeu
 Pentru scump sufletul meu.

XX
 Domnul să vă mângâie
 De pierderea mea cea grea
 Când m-am făcut fată mare
 Am plecat pe-a morții cale.

XXI
 Mamă dulce, bun rămas
 Azi mă duc pe jalnic drum
 Pă drum lung și bătucit
 Tot de lacrimi e stropit.

XXII
 Veniți surori și voi frați
 Și pe mine mă iertați
 Mă iertați că v-am iertat
 Când m-am fo cuminecat.

XXIII
 Voi de părinți ascultați
 Pentru mine-i mângâiați
 Pomeniți și al meu nume
 În a voastă rugăciune.

XXIV
 Uncheși, mătuși, neamuri bune
 Mi-am pierdut urma din lume
 Pace bună tuturor
 Eu din lume astăzi zbor.

XXV
 Veniți veri și verișoare
 La a me nunta de jale
 Și grăbiți de mă jeliți
 Și cununa-mi împlețiți.

XXVI
 Cunună de bărbănoc
 Că de lume n-am noroc
 Și o puneți pe sălaș
 Că eu de astăzi vă las.

XXVII
 Cu moartea m-am cununat
 Și din lume am plecat
 Am plecat către mormânt
 Și m-oi fa negru pământ.

XXVIII

Și cântați la cap cu jale
Du-te vara-n lungă cale
Și viața s-a sfârșit
Mire scump ai dobândit.

XXIX

Că la toți așa ni-i soarta
Toate gata cu moartea
Rămas bun încă o dată
Ne-om vedea la judecată.

XXX

Vouă vecini și vecine
Vă poftesc un mare bine
De v-am făcut supărare
Rogu-vă să-mi dați iertare.

XXXI

Iară cei ce-ați ostenit
Și la mine ați venit
Ca după legea creștină
Să mă duceți la hodină.

XXXII

Veniți fete și feciori
Căci e greu ceasul când mori
Eu mă duc pe-al morții drum
Rămas bun la toți vă spun.

XXXIII

Mici și mari ce mă-nconjoară
Îmi poftesc țărna ușoară
Și bag pe a groapei ușe
Și m-oi fa praf și cenușe.

Indicele informatorilor:

1. Soplântai Maria, 68 ani, patru clase, Cuhea, 1979
2. Coman Vasile, 26 ani, opt clase, Cuhea, 1979
3. Stanca Măricuța, 88 ani, fără școală, Cuhea, 1979
4. Stanca Gheorghe, 75 ani, șapte clase, Cuhea, 1979
5. Mariș Floare, 53 de ani, patru clase, Cuhea, 1979
6. Mariș Irina a lui Sandri, 53 de ani, 8 clase

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Arnold Van Gennep, *Rituri de trecere*, Iași, 1996;
2. Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, 1976;
3. Florea Bobu Florescu, *O înmormântare în Cuhea*, în „Revista de Sociologie românească”;
4. Dumitru Pop, *Folclor din zona Codrului*, Baia Mare, 1978;
5. Simion Florea Marian, *Înmormântarea la români*, București, 1995;
6. Mihai Dăncuș, *Zona etnografică Maramureș*, București, 1976;
7. Gail Kligman, *Nunta mortului, ritual, poetica și cultura populară în Transilvania*, Iași, 1998.

FUNERAL CUSTOMS IN BOGDAN I'S CUHEA

(Summary)

The present approach intends to analyse the funeral rite from Cuhea – Maramures from the view of geneppian's reading grate of the funeral ceremonial's sequences. It was started from the premise of universality of death, and from the idea, brought into credit by the religious speech, regarding the unknowing the moment of death. There are presented all the rite moments specific to the ceremonial and of the social meaning that rests on. A special consideration is given to the funerals of unmarried teens, and to the dirge which preserves valuable traditional elements. In the same measure, the beliefs' segment related to the death is examined, which, together with funeral poetical elements, contribute to the outlining an imaginary of death and posthumous spaces.